

Редзюк Є.В., к.е.н., доцент, с.н.с.
ДУ «Інститут економіки та прогнозування»
НАН України, м.Київ

ДИВЕРГЕНЦІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ АКТИВНОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄС

Abstract. The research showed that approaches to the European integration of the countries of Central and Eastern Europe and Ukraine differ. There is a lack of access of Ukrainian regions to substantial investment in the social sphere and infrastructure from the EU. In addition, there is certain mistrust both among government officials and private businesses of the EU countries concerning integration processes and investment in the Ukrainian regions due to the imperfection of the rule of law in Ukraine.

Keywords: divergence, economic integration of Ukraine and the EU, integration of Ukrainian regions into the EU, globalization and regionalization.

Анотація. Дослідження показало, що підходи до євроінтеграції країн Центрально-Східної Європи та України є відмінними; відзначається відсутність в українських регіонів доступу до суттєвих інвестицій в соціальну сферу та інфраструктуру з ЄС. Крім того, є певна недовіра, як серед державних посадовців, так і від приватного сектору країн ЄС до інтеграційних процесів та інвестування в українські регіони, що обумовлено недосконалістю верховенства права в Україні.

Ключові слова: дивергенція, економічна інтеграція України та ЄС, інтеграція регіонів України в ЄС, глобалізація і регіоналізація.

Проблема дослідження та її актуальність. В Україні після набуття чинності Угоди про асоціацію вже 5 років здійснюються різні заходи з інтеграції економічної та соціальної системи України до стандартів країн ЄС. Відбулись зміни у вітчизняному законодавстві, транскордонному співробітництві, суттєво змінились торговельно-економічні відносини між Україною та країнами ЄС, які також обумовлюють переосмислення ефективності цих дій. Але процес зближення України з країнами ЄС не відбувається системно і злагоджено, різні сфери діяльності та різні регіони України мають свій відповідний стан та по-своєму інтегруються. В цілому відзначимо, що суттєвого прогресу не відбулось. В той же час до країн ядра ЄС поступово і системно інтегруються економіки країн Центрально-Східної Європи (Чехія, Польща, Словаччина, Угорщина, Болгарія, Румунія та ін.). На жаль, Україні, як на загальнодержавному, так і на регіональному рівні не вдається інтегруватись

Економічні регіони в системі наднаціонального та міжнародного субнаціонального управління

гармонічно, ефективно й вигідно до спільного ринку ЄС, ці причини й обумовлюють актуальність теми дослідження.

Методи дослідження. Для розкриття проблеми і предмету дослідження автор використовував наукові методи пізнання, а саме застосовувалися системний підхід і загальнонаукові прийоми дослідження: спостереження, аналіз і синтез, порівняння, угруповання, деталізація та узагальнення, обробка статистичних даних, історичний і логічний підходи.

Вихідними даними дослідження є стан справ у сфері євроінтеграції регіонів України, а також з'ясування, визначення і оформлення науково-обгрунтованих причин існуючих темпів та особливостей економічної інтеграції українських регіонів до країн ЄС.

Результати дослідження. Відзначимо, що успішна інтеграція країн Центрально-Східної Європи в значній мірі обумовлена тим, що в ці країни надійшли суттєві кошти на модернізацію і розвиток транспортно-комунікаційної мережі. Сучасні транспортні мережі вказують на шлях до стійкої, ефективної і безпечної мобільності, покращуючи доступ до всіх регіонів. Розглядаючи ці інвестиції в контексті більш широких зусиль, спрямованих на поліпшення економічного розвитку і конкурентоспроможності, регіональна політика ЄС намагається забезпечити, щоб ці мережі давали різним регіонам ЄС шанс не тільки імпортувати, а й експортувати. Саме тому програми по розробці політики зближення завжди є інтегрованими програмами для країн ЄС з суттєвими фондами інвестицій. У зв'язку з цим, процес інтеграції України до країн ЄС є по своїй суті неповноцінним, що позбавлений суттєвих інвестицій з боку ЄС в регіональну транспортно-комунікаційну інфраструктуру України.

Крім того, сучасна європейська регіональна політика має три основні напрями. По-перше, робиться акцент на сприяння економічному зближенню, щоб допомогти менш розвиненим регіонам (які розташовані в основному в нових країнах-учасниках) зменшити своє відставання від більш розвинених країн. По-друге, реалізуються широкі заходи, спрямовані на поліпшення регіональної конкурентоспроможності і зайнятості. Третя категорія стратегій має на меті сприяти співпраці між регіонами і країнами, щоб зменшити економічне значення національних кордонів. Також існують три основних джерела фінансування, які були створені в різний час в процесі розвитку ЄС. Фонд європейського регіонального розвитку (European Regional Development Fund, ERDF) зосереджується на ініціативах, пов'язаних з економічним зростанням, зайнятістю і конкурентоспроможністю, включаючи інвестиції в інфраструктуру. Фонд зближення більше зосереджується на транспортній і екологічній інфраструктурі, включаючи поновлювані джерела енергії.

Економічні регіони в системі наднаціонального та міжнародного субнаціонального управління

По-третє, фінансування в рамках Європейського соціального фонду спрямовується на інвестиції в людський капітал у сфері освіти і професійної підготовки.

Так, у грудні 2005 року 160 млрд. євро було виділено на програми регіонального розвитку в 12 нових країнах-учасницях на період 2007-2013 років. Це представляло майже трикратне збільшення суми в порівнянні з попереднім періодом: бюджетні надходження були еквівалентні 3,2% ВВП цих країн.

Близько 22% ресурсів політики зближення ЄС направляються на інвестиції в транспортні проекти, що відображає великий внесок сучасних ефективних транспортних зв'язків і систем розподілу в економічний успіх і соціальний розвиток. Регіональні програми розробляються з метою досягнення амбітних цілей забезпечення транспортного сполучення у всіх сферах транспортної мережі. Вони забезпечують нові інвестиції в автомобільні і залізні дороги, а також морські перевезення, які орієнтовані на стійкі системи громадського транспорту в містах, створюючи для місцевих жителів кращі умови для транспортного сполучення. Якщо ж у країн немає виходу до моря, то європейські регіональні програми надають унікальну можливість виходити за межі окремої країни та сприяти інвестиціям в транспортні мережі, які мають сенс з економічної точки зору [1].

Також одним з головних пріоритетів Європейського Союзу є забезпечення єдності в Європі країн-партнерів. Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) підтримує цю мету та допомагає економічно неблагополучним регіонам країн ЄС краще конкурувати і домогтися сталого зростання. Тільки в період з 2009 р. до 2018 р. ЄІБ виділив на цілі згуртованості регіонів ЄС понад 200 млрд. євро.

Сильна економічна, соціальна і територіальна згуртованість всієї Європи залишається місією ЄІБ. Важливим елементом цього є гнучке кредитування регіонів, отримання фінансування на місцевому рівні, де найкраще розуміються потреби громадян. ЄІБ допомагає фінансувати частину місцевого бюджетного вкладу в стратегічні проекти. Таке фінансування дозволяє регіонам і державам-членам ЄС здійснювати грантові проекти, сприяючи необхідному співфінансуванню на національному рівні. Внесок ЄІБ в регіональний розвиток відіграє ключову роль в збереженні робочих місць і економічному зростанні, дозволяючи продовжувати інвестиції.

Основні типи проектів, які ЄІБ підтримує:

- інфраструктура;
- сприяння інноваційним компаніям;
- інформаційні та комунікаційні технології;
- поліпшення міського середовища;
- транс'європейські мережі [2].

Економічні регіони в системі наднаціонального та міжнародного субнаціонального управління

Всі ці заходи та багатомільярдні системні інвестиції в інфраструктуру Центрально-Східної Європи посприяли їх конвергенції до країн ядра ЄС. За більшістю економічних та соціальних показників країни Центрально-Східної Європи поступово підтягуються до стандартів високорозвинених країн ЄС, але це не було б можливим без суттєвого і довгострокового поширення відповідних законів, правил, інститутів, стандартів та, головне, значних інвестицій в інфраструктуру і соціальне середовище за європейськими правилами. Все це разом, на наш погляд, посприяло конвергенції і поступовому економічному зростанню країн Центрально-Східної Європи.

В Україні спостерігається протилежна ситуація – імплементується законодавство країн ЄС, обирається стратегія на всеохоплюючу інтеграцію, але результат протилежний, економіка примітивізується, населення зубожіє, інфраструктура погіршується – в цілому спостерігається дивергенція. Такий стан, на наш погляд, обумовлений однобічним бажанням України «будь-якою ціною» інтегруватись до країн ЄС, незважаючи на внутрішні інституціональні обмеження, відсутність управлінського досвіду в цій сфері і, головне, суттєву обмеженість фінансових ресурсів, завдяки яким можна було б досягти таких стандартів і рівня інфраструктури, як в країнах ЄС. При цьому керівні органи ЄС не проявляють до України стратегічної зацікавленості, пропонуються стандартні або погіршені умови торговельно-економічного співробітництва в межах програм сусідства і партнерства. Крім того, ця політика сусідства направлена на забезпечення, в першу чергу, безпекових елементів для країн ЄС та покращення показників міжнародної торгівлі на власну користь. Також від ЄС Україні пропонуються стандартні кредити від ЄБРР на 500 млн. євро, що підкреслює обмеженість співпраці між Україною та ЄС. На відміну від України тій же Польщі списувались значні багатомільярдні борги.

Закріплений в Конституції України стратегічний курс держави на набуття повноправного членства в ЄС та НАТО, на наш погляд, не відповідає геополітичним сучасним викликам. ЄС бачить в Україні буферну зону впливу з можливістю отримати дешеву робочу силу, ринок для збуту власних високотехнологічних і брендових товарів, при цьому суттєво захищаючи свій власний ринок навіть від сировинних груп товарів з України. Тому квоти для української продукції по більшості сировинних товарів вичерпуються за перші два-три тижні року. Відзначається суттєва диспропорція в торговельно-економічному співробітництві. Крім того, недовіра до українських владних інститутів та існуючі проблеми з економічним зростанням в самих країнах ЄС не стимулює до активного заснування європейських підприємств на території України, до включення вітчизняних підприємств у ланцюги доданої вартості з високотехнологічними компаніями ЄС.

За даними дослідження аналітичного центру «Нова Європа» в рейтингу європейської інтеграції лідирують Львівська, Івано-Франківська та Вінницька

Економічні регіони в системі наднаціонального та міжнародного субнаціонального управління

області України. При цьому вони далекі від ідеального стану справ (досягнули дещо більше половини від усіх індикаторів: економічна інтеграція; інфраструктура; локальна демократія і підзвітність; освітня, наукова та культурна інтеграція; енергетична та екологічна політика; гендерна рівність; комунікація євроінтеграції; ширше партнерство).

За індикатором економічної інтеграції на I-му місці – Івано-Франківська область (41,45 бали), на II-му місці – Львівська область (34,47 бали), на III-му місці – Чернігівська область (29,86 бали), на IV-му місці – Житомирська область (29,17 бали), на V-му місці – Чернівецька область (28,51 бали). Тобто домінують три західні області та дві центрально-північні області України.

При цьому Миколаївщина займає 15 місце у рейтингу за економічною інтеграцією, але є серед лідерів за рівнем приросту обсягів експорту товарів на ринки країн ЄС. Регіон переважно експортує зернові, олійні і харчові продукти. Більше того, Миколаївщина була єдиним регіоном із серйозним приростом торгівлі у 2014 році – аж на 21%. В інших областях спостерігалось стрімке падіння показника – у багатьох сталося падіння на 20-30% (Полтавщина, Дніпропетровщина, Черкащина та інші). Але Миколаївська область була однією з небагатьох, в яких сталося падіння рівня експорту в 2017 році (на 13%), проте вже в 2018 році область виправилася, показавши екстраординарний приріст – на 74%. Присутність Миколаївщини серед лідерів прикметна ще й тим, що нівелює стереотип: виробникам із західних областей легше пробитися на ринки ЄС. Найбільше Миколаївщина експортувала до таких країн ЄС: Німеччини, Іспанії, Нідерландів, Італії та Франції. Першу позицію в експорті займають зернові, на другому місці – олійні, а на третьому – харчові продукти. Місцеві можновладці Миколаївщини звітують, що останніми роками збільшився також експорт товарів із доданою вартістю – томатної пасти, напоїв та соків, одягу.

У першій п'ятірці лідерів з експорту в країни ЄС, крім Миколаївської області, Чернівецька, Івано-Франківська, Вінницька та Сумська. Звісно, в абсолютних цифрах щодо експорту Миколаївщина далеко не лідер, бо в цілому вона здійснила поставок товарів до ЄС за п'ять останніх років на 1,5 млрд. євро. За цим показником вона посідає 14 місце серед усіх регіонів України. Лідерські позиції у цьому плані за Києвом (15,6 млрд. євро), Донеччиною (10,6 млрд. євро), Дніпропетровщиною (9,8 млрд. євро), Закарпаттям (6,2 млрд. євро) і Львівщиною (5,5 млрд. євро).

Частка інвестицій із країн ЄС в економіку більшості українських областей становить понад 70%. Щоправда, інвестиційним лідером залишається Кіпр, який вважається хабом для грошей пострадянських бізнесменів. Найбільша частка євроінвестицій на Волині – крім Кіпру, до регіону надійшли кошти з Польщі, Словаччини та Німеччини. За останні п'ять років кредити ЄБРР для України сягнули 3,5 млрд. євро (це 75% від планів банку в цілому). При цьому ЄІБ і партнери в Україні

Економічні регіони в системі наднаціонального та міжнародного субнаціонального управління

підписали проекти на загальну суму в 3,8 млрд. євро. Але, ЄІБ за п'ять років надав лише 0,6 млрд. від запланованої суми [3].

Власна імплікація отриманих результатів дослідження. Статистика економічної співпраці з країнами ЄС показує, що суттєвої активізації економічного розвитку України за рахунок Угоди про асоціацію не відбулося. Так, певною мірою пожвавився гуманітарно-торговельний процес співпраці, але все ж таки відсутність потужних інвестицій від фондів і банків ЄС суттєво стримує зростання України та її наближення за стандартами до країн ЄС. Крім того, Україна не впроваджує головний політичний Копенгагенський критерій членства у ЄС: «Стабільність інституцій, що гарантують демократію, верховенство права, права людини та захист меншин». Останні 5 років реформи в цій сфері більше імітувались, ніж реалізовувались. Тому, на наш погляд, є певна недовіра, як серед державних посадовців, так і в приватному секторі країн ЄС до інтеграційних процесів та інвестування в українські регіони. У той же час втрачені канали співпраці з країнами СНД призводять до примітивізації експортних поставок українських товарів, відставання і дивергенції економіки України від країн ЄС. У зв'язку з цим потрібно системно змінювати інститути верховенства права, більш ефективно боротись з корупцією, покращувати бізнес-клімат в Україні, а також необхідно активно шукати перспективні ринки збуту для товарів з вищою доданою вартістю і не обов'язково в країнах ЄС (багато азійських та африканських країн зростає двозначними темпами) [4;5].

Список літературних джерел:

1. Европейская региональная политика: источник вдохновения для стран, которые не входят в ЕС? / Европейский Союз – региональная политика. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/presenta/international/external_ru.pdf
2. Regional development & cohesion / European Investment Bank / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.eib.org/en/projects/sectors/regional-development/index.htm>
3. Євромапа України / Рейтинг європейської інтеграції областей / Центр «Нова Європа», м. Київ, 2019. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2019/11/Euromap-ukr-web.pdf>
4. Інтеграція у рамках асоціації: динаміка виконання угоди / аналітичний звіт в рамках проекту «Громадська синергія». Листопад 2019. – 71 с.
5. Редзюк Є.В. Процеси глобалізації та їх вплив на інноваційно орієнтовану сферу економіки України / журнал "Міжнародні відносини: серія економічні науки". №18 (2019). – К.: Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2019. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/3740